

Florian Illies
LÁSKA v ČASECH
NENÁVISTI

HOST

KRONIKA CITŮ
1929 — 1939

Vychází za finanční podpory Ministerstva kultury ČR

Originally published as “Liebe in Zeiten des Hasses.

Chronik eines Gefühls 1929—1939”

Copyright © 2021 S. Fischer Verlag GmbH, Frankfurt am Main

Cover pictures from open sources

Translation © Tomáš Dimter, 2023

Czech edition © Host — vydavatelství, s. r. o., 2023 (elektronické vydání)

ISBN 978-80-275-1808-1 (PDF)

ISBN 978-80-275-1809-8 (ePUB)

ISBN 978-80-275-1810-4 (MobiPocket)

Když se mladý Jean-Paul Sartre na jaře 1929 na pařížské École Normale poprvé podíval do očí Simone de Beauvoirové, poprvé v životě ztratil rozum. O několik týdnů později, začátkem června, se mu konečně podaří domluvit si s ní schůzku o samotě, jenže ona nepřijde. Sartre sedí v čajovně na Rue de Médicis a čeká marně. V Paříži je toho dne příjemně teplo, po tmavomodré obloze táhnou bílé mraky. Nevzal si kravatu, protože po čaji chce vzít Simone do nedaleké Lucemburské zahrady a nechat se unášet na lodičce, čtl, že se to tak dělá. Když už téměř dopil čaj, patnáctkrát se podíval na hodinky, zapálil si dýmku a dlouze potáhl, přiběhne k němu mladá blondýnka. Je Simonina sestra, představí se, Hélène de Beauvoirová, sestra dnes nemůže přijít, je jí to prý líto. Sartre se zeptá: „Ale jak jste mě mezi všemi těmi lidmi tak rychle našla?“ „Simone mi řekla,“ vysvětluje Hélène, „že jste malý, brýlatý a ošklivý.“ Tak začíná jeden z největších milostných příběhů dvacátého století.

V pozdním odpoledni, když zpoza mraků vykoukne berlínské slunce a vrhne své paprsky přímo do Auguststraße, Mascha Kaléko zamžourá a na chvíli se zarazí, aby si vychutnala teplo na kůži. Každodenně končí v práci s úderem šesté, seběhne po schodech z kanceláře Dělnického sociálního úřadu židovských organizací, kde pracuje už pět let, a rozrazí dveře na ulici. Mascha Kaléko, rozená Engelová, tam jen tak stojí. Vyhřívá se, nechá se unášet myšlenkami, zdálky slyší skřípění tramvají, povozy s pivem v ulicích, křik pobíhajících dětí na dvorcích tady v židovské čtvrti kolem Alexanderplatzu i kolportérů hlasitě oznamujících večerní vydání novin. Pak ale poslouchat přestane a jen si užívá měkkého, hřejivého světla. Slunce zapadá za vysoké budovy kolem Friedrichstraße, několik posledních paprsků se zachytí na zlaté kopuli synagogy na Oranienburgerstraße a konečně se setmí. Ale dvaadvaceti letou Maschu Kaléko to zatím netáhne domů, nýbrž do kaváren v západní části města, hlavně do Romanisches Café, kde vysedává a svým jasným hlasem a nádhernou berlínštinou debatuje. Kurt Tucholsky, Joseph Roth, Ruth Landshoffová, ti všichni si přisunou židle blíž, když Mascha Kaléko přijde, milují její hnědou rozčuchanou hlavu, její vědoucí smích, přívětivé vtípkování, díky němuž se jí lesknou tmavé oči. Později se k ní v Romanisches Café často přidruží její choť, tichý Saul, učenec každým coulem, v brýlích s niklovými obroučkami, s prořídlymi vlasy, vychrtlý promovaný novinář z deníku *Jüdische Rundschau* a docent hebrejštiny — a hluboce zamilovaný. Sleduje pohledy ostatních mužů upřené na svou temperamentní

mladou ženu, sleduje i svou divokou Maschu, jak si ty pohledy užívá, a pak se tichý Saul minutu po minutě zklidňuje a objedná si čaj, zatímco ostatní se pustí do první láhve vína. V určitém okamžiku se zdvořile omluví, nasadí si klobouk, vezme aktovku, poroučí se a odejde domů. Když Mascha pozdě večer přijde do jejich společného bytu na Hohenzollernkorso v Tempelhofu, Saul už spí. Dívá se na něj, jeho vážné rysy se jemně zvedají a klesají v rytmu dechu. Jde ke kuchyňskému stolu, vezme papír a tužku — a pak mu Mascha Kaléko napíše drobnou milostnou báseň, která patří k těm nejdojemnějším, jaké kdy byly napsány: „Svět je mořem bezbřehým. Ty jsi však mým přístavem. Tak nemusíš mít těžký sen, já vždy u tebe zakotvím.“ A k tomu připiše „Pro jednoho“, položí mu ji na talíř k snídani a vklouzne za ním do postele. Druhý den ráno v šest hodin opět odplouvá, aby byla včas v kanceláři na druhém konci velkoměsta. Jakmile ji Saul za sebou ucítí, v bezpečném domovském přístavu, na chvíli se probere, natáhne ruku a s úlevou Maschu pohladí.

V roce 1929 ještě nikdo nedoufal v budoucnost. A nikdo si nechce připomínat minulost. Proto všichni tak bezuzdně propadli přítomnosti.

„Kdo by riskoval a vzal si muže z lásky? Já tedy ne,“ říká Marlene Dietrichová přesvědčivě onoho časného jara 1929 — a to na jevišti Komödie am Kurfürstendamm ve

hře George Bernarda Shawa *Rodiče a děti*. K tomu si slastně potáhne z cigarety, mírně přivře víčka a ukáže, co je to teskná elegance. Poté se vrací domů k muži, kterého si nevzala z lásky, Rudolfo Sieberovi. Každý den s ním doma hraje hru *Rodiče a děti*. Ona mu říká „tati“, on jí „mami“. Jejich dceři Marii je pět let. Chůva Tamara nyní spí v manželské posteli vedle Rudolfa Siebera — to je pro Marlene Dietrichovou velká úleva. Konečně už necítí žádné výčitky svědomí, když noc co noc táhne po lokálech, barech a brouzdá neznámým ženským i mužským terénem. Po vystoupení na jevišti nebo po natáčení v UFA v Babelsbergu se často vrací domů jako první, udělá krátkou prohlídku přístavu, naaranžuje květiny do vázy v předsíni, políbí spící Marii na čelo, převlékne se, vypije sklenici vody, znovu se navoní — a pak na vysokých podpatcích opustí s prvním teplým nočním vánkem dům.

Klaus Mann je unášen dvacátými léty. Je mu teprve třia dvacet let, nachází se tedy na samém začátku, ovšem často má pocit, že už je na samém konci. Chce být milován. Ale jeho otec, citově zkostnatělý Thomas Mann, který mu nemůže odpustit, že svou homosexualitu vnímá tak samozřejmě, zatímco on sám ji musí celý život tak umně potlačovat, nechá syna hladovět u své natažené ruky. Jednou, bylo to v roce 1920, napsal, že je do Klause „zamilovaný“. Jenže od té chvíle to na něm už není vidět, místo toho mu předepisuje život ve stínu. Thomas Mann v knize *Neřád a rané utrpení* vykreslil svého syna jako „synáčka a větroplacha“. Hrozné. Někdy je život čirá deprivace.

Klaus poté napíše otci dopis, v němž si stěžuje na svou „zraněnost“ tváří v tvář posměchu, ale k jeho odeslání nenajde odvahu. Jeho otcovražda je pouze literární: ve své *Dětské novele* neomylně líčí život rodiny Mannových v Bad Tölzu — vystupují v ní všichni sourozenci —, jen otec bohužel na začátku knihy umírá. Literární vražda však samozřejmě odpíranou lásku nevyřeší. Ve své autobiografii Klaus o Thomasi Mannovi píše: „O ničí potlesk mi nešlo tolik jako o ten jeho.“ Thomas Mann však netleská, jen si odkašle.

Pablo Picasso maluje svou mladou milenku Marii-Thérèse Walterovou jednou vleže, jednou vestoje a jednou vsedě. A pak znovu zepředu. Speciálně pro ni pronajme malý byt v Rue de Liège 11, kde ji může tajně malovat a tajně milovat. Políbí ji a spěchá domů za svou ženou a dítětem. Zatím si nikdo ničeho nevšiml. Později ho zradí jen jeho obrazy. Štětec je jedinou zbývající kouzelnou hůlkou odkouzlené doby.

Dvacátá léta pro něj byla hrozným desetiletím. V Berlíně bylo pro tohoto milovníka polostínu všechno příliš hlučné, příliš rychlé, příliš závislé na rozkoši. Přestěhoval se do bezútesných prostor své ordinace na Belle-Alliance-Straße 12, první patro vpravo, do svého „starobince“, jak tomu říká. Gottfriedu Bennovi je pouhých čtyřicet tři let. Od osmi do osmnácti hodin zde léčí kožní a pohlavní

choroby, ale sotva k němu zabloudí nějaký pacient; „jen zřídka kdy zvonek přeruší,“ jak píše jedné své milence, „můj velmi žádoucí soumrak“.

Večer si dá v restauraci Reichskanzler za rohem pivo a uzené se zelím a občas se pokusí napsat báseň. Jenže už mu to moc nejde; strofy mají vždy osm řádků, ale slova zůstávají jalová a žádný nakladatel je nechce tisknout. V noci stojí Benn u okna ve své ložnici, zhasíná světlo a doufá, že se mu vrátí inspirace. Z hudební kavárny, která má židle vzadu na dvorku, poslouchá dojemné melodie, slyší, jak se dole příliš hlasitě a bezdůvodně smějí páry, které si zoufale přejí, aby tento večer neskončil stejně pochmurně jako ten předchozí. Benn se snaží pít kávu až do kofeinového opojení, dva nebo tři dny nespí, bere kokain, aby v sobě probudil prvotní síly poezie. Ty však zůstávají skryty. Zemřela mu žena, dceru odvezl do Dánska k jedné své bezdětné milence, musel se vzdát svého obrovského bytu v Passauer StraÙe, jeho bratr byl odsouzen k trestu smrti za účast na vraždě jakési ženy. To byla jeho „zlatá“ dvacátá léta. Neustále měl nějaké milostné plotky, většinou s herečkami nebo zpěvačkami, nejlépe vdovami, ale jeho strnulé držení těla, kytičky fialek, vojenské gentlemanství a pisklavý hlas nebyly zrovna tím, co by přivádělo moderní ženy v Romanisches Café nebo v barech v Schönebergu či na Kurfürstendammu do mdlob. Když tam vcházel a odcházel, pokaždé se uklonil, nemohl si pomoci. Vždycky to byly spíše padlé, hledající ženy, které doufaly v trochu útěchy od básníka v lékařském plášti a od jeho neochvějně melancholie — v podobě fyzikálních a chemických anestetik —, a tak vlastně jen hledaly pochopení pro rákosím lemované tůně své vlastní opuštěnosti. Ano, před válkou

Benn budil rozruch svými expresionistickými básněmi z patologie a „rakovinových kasáren“, ale to bylo před patnácti lety. Dnes každý na ulici mluví o smrti a sexu stejně nenuceně jako v roce 1913. V roce 1929 je tedy doktor Gottfried Benn jen mužem s minulostí a pokleslými víčky, „předchůdce“.

Když 1. února zazvoní v jeho ordinaci telefon, na lince je Lili Bredová, jeho současná milenka, nezaměstnaná herečka, také padlá žena, čtyřicet jedna let, k smrti unavená ze všech svých nenaplněných nadějí, jež vkládala do Benna i do života. Řekne mu, že se teď zabije, a pak vzlyká, nejdřív tiše, pak stále hlasitěji a hlasitěji, z velké hloubky. Zavěsí. Benn vyrazí z ordinace a uhání taxíkem k jejímu bytu, ale když dorazí, Lili Bredová už leží rozlámaná na ulici. Vyskočila z okna ložnice v pátém patře. Hasiči milosrdně přikrývají její mrtvé tělo, které Benn ještě nedávno hladil. Benn dává úmrtní oznámení do deníku *Berliner Zeitung*. Zařizuje pohřeb. Když ji ve Stahnsdorfu u Postupimi ukládají do studené země, nikdo z dvaceti truchlících nepromluví. Je teprve půl čtvrté, ale už se stmívá. Benn řekne útěšné slovo Lilině nejlepší přítelkyni Elinor Büllerové. Pak si nasadí tmavý klobouk, vyhrne límec kabátu a s nohama těžkýma jako olovo kráčí lehkým sněhem pryč. Na nádraží je příliš brzy, další vlak jede až za hodinu. Večer, sám v prázdné berlínské ordinaci, která je cítit formaldehydem a beznadějí, si Benn uvědomí, že zapomněl plakat. „Samozřejmě,“ napíše večer své důvěrnici Sophii Wasmuthové, „samozřejmě že zemřela kvůli mně nebo mým přičiněním, jak se říká.“ Vzlykání v telefonu bylo to poslední, co od ní slyšel. Druhý den ráno však Benn po bezesné noci zvedne telefon a zavolá

Elinor Büllerové, Lilině přítelkyni, které včera u hrobu krátce potřásl rukou. Dlouho spolu telefonují. Ona mluví, on poslouchá. Pak se setkají, o dva týdny později jdou na výstavu o Číně, dají si víno v Café Josty. A pak jdou k Bennovi a stane se z nich pár, později říká, „bez toho by prostě nemohl žít“. „Koruna stvoření, prase, člověk,“ jak kdysi lakonicky básnil.

Brzy uvažují o svatbě, Elinor Büllerová počtvrté, Benn podruhé. Ona si nechá natisknout vizitky: „Elinor Bennová, rozená Büllerová“. Nikdy je nebude moci používat. Ale aspoň na dlouhých devět let zůstává: Elinor Büllerová, milenka Bennova. „Holčičko, neberme se,“ přesvědčuje ji Benn znovu a znovu s tím, že manželství je jen „instituce na ochromení sexuálního pudu“. A to přece nemůže být jejím cílem, ne?

„V nemálo dílech viktoriánské éry, zdaleka nikoli pouze anglických,“ píše Theodor Adorno, „se sexuální násilí a s ním spojený smyslový vjem stávají hmatatelné pouze prostřednictvím mlčení.“ Některé pasáže jsou plné „tak ohromující něhy, že je dokáže vyjádřit jen ten, komu byla odepřena“. Theodoru Adornovi, požitkářskému synovi frankfurtského obchodníka s vínem, který měl obrovskou potřebu něhy, bylo v té době odepřeno jen máloco. Ve dvacátých letech prožil jako student ve Frankfurtu, Vídni a Berlíně velmi bohatý život, a to jak z hlediska studijních oborů, doktorátu a habilitace, tak z hlediska žen. Mezitím komponoval a psal hudební kritiky. Obzvlášť si oblíbil doktorku chemie a dceru berlínského podnikatele Margarete Karplusovou.

Oba otcové se spojili, jelikož Adornův otec dodával ze svého vinařského podniku ony nadbytečné třísloviny, kvůli kterým bylo jeho víno příliš těžké, do Berlína, aby byly rukavice, jež vyráběl otec Margarete Karplusové, vláčnější. Není to krásná symbolika? Margarete Karplusová, z níž se později stala Gretel Adornová, bude po zbytek života zjemňovat těžké třísloviny v myšlenkách svého muže tím, že je bude zpochybňovat, vylepšovat a uvádět do souladu s psacím strojem.

V roce 1929 to však ještě zdaleka není jasné, i když rok předtím se s Adornem zasnoubila. Vysoká, krásná žena z asimilované židovské rodiny má vlastní hlavu. Přátelila se s Bertoltem Brechtem, László Moholy-Nagyem, Siegfriedem Kracauerem, Kurtem Weillem a Lotte Lenyaovou. A její srdce je rozpolcené mezi třemi génii. Na jedné straně je tu její snoubenec Adorno ve Frankfurtu nad Mohanem, tedy vztah na dálku, ale v Berlíně jsou Ernst Bloch a Walter Benjamin. S Blochem ji pojí také fyzický vztah, s Benjaminem intelektuální, a jak už to tak bývá, právě ten druhý v dopisech vyznívá téměř jako láska.

Dne 27. března 1929 poprvé klade Cole Porter velkou otázku: „What is this thing called love?“

Dietrich Bonhoeffer zpočátku miluje jen Boha — a sám sebe. Když měl tento mladý, neklidný student teologie z dobré rodiny z berlínské čtvrti Grunewald nastoupit na

své první zahraniční místo v evangelickém sboru v Barceloně, napsal předem tamnímu faráři Fritz Olbrichtovi, zakřiknutému Bavorákovi, aby se ho přeptal, jak by se měl co nejlépe připravit. Bonhoeffer tím má na mysli: šatník. Slyšel, že počasí v Barceloně je horké, ale proměnlivé. Proto ho zajímá, jaký typ obleku by mu Olbricht doporučil a z jaké látky. Potřebuje také speciální sportovní oblečení do klubů? A jaké obleky a kravaty si vzít na večere? Pastoru Olbrichtovi trvá čtyři týdny, než jeho hněv na mladého marnivého teologa z dalekého Berlína vyprchá. Poté Dietrichu Bonhoefferovi odpoví, že s jeho problémy s oblečením mu bohužel nemůže nijak pomoci, ale rozhodně by mu neuškodilo, kdyby si jako pastor přibalil do kufru talár.

Jaké je to jaro pro Bertolta Brechta. Na Bílou sobotu má v Theater am Schiffbauerdamm premiéru hra *Pionýři v Ingolstadtu*, kterou napsala jeho bývalá milenka Marielouise Fleißerová. Do programu Brecht píše: „V této hře lze studovat určité atavistické a prehistorické citové světy.“ Například prehistorické citové světy Bertolta Brechta. Služebná Berta se ve hře dozvídá, že její milenec Korl má kromě ní nejen jiné ženy, ale také je ženatý, a dokonce má dítě. Právě takovýto šok kdysi Marielouise Fleißerové přichystal Brecht. A tak nyní nechává svou Bertu nařikat: „Vynechali jsme něco, co je důležité. Vynechali jsme lásku.“ Brecht však krátce po premiéře přechází k dalšímu dějství, protože kromě lásky nechce v životě vynechat nic jiného. Dne 10. dubna 1929 sežení s Helene Weigelovou, s níž

již má malého syna. Říká o ní, že je „vlídná, neomalená, odvážná a neoblíbená“. Dalo by se tedy říct: ve všem je pravým opakem svého manžela. Protože co Brecht udělá bezprostředně po svatbě na matrice v Charlottenburgu? Jede na nádraží vyzvednout svou milenkou. Bertolt Brecht stále v ruce hloupě svírá kytici ze svatebního obřadu, povadlé narcisy. Když se jí na nástupišti nádraží Zoo přizná, že se před půlhodinou oženil s Helene Weigelovou, což bylo sice „nevyhnutelné“, ale vlastně „bezvýznamné“, Carola Neherová mu hodí zvadlou kytici k nohám a rozčileně odejde. Přijela z Davosu, kde pečovala o svého umírajícího muže, básníka Klabunda, až do Berlína, aby se dozvěděla, že se Brecht znovu oženil, ale zase ne s ní. Ještě větší šok zažije Elisabeth Hauptmannová, Brechtova nejbližší spolupracovnice a milenkou z jara 1929: když se dozví o nečekaném sňatku, pokusí se vzít si ve svém bytě život. Ale žádné strachy. Jakmile se jí po šesti dnech vrátí zdraví a zdravý rozum, začne psát novou hru a nazve ji — a to není žert — *Happy End*.

Požádá Brechta, zda by ke hře nemohl napsat písně, že prý dostane třetinu honoráře. Jenže k tomu Brecht potřebuje pomoc Kurta Weilla, který na hře raději pracuje sám, respektive společně s Elisabeth Hauptmannovou na pracovní dovolené v Horním Bavorsku. Když se v červenci začíná *Happy End* zkoušet, Brecht předvede, co si osobně představuje pod pojmem šťastný konec: ve hře dostane hlavní roli jedné milenkou druhá milenkou, konkrétně Carola Neherová, která je momentálně v Berlíně, zatímco jeho manželka hraje vedlejší roli s příznačnou charakteristikou „Šedá žena“. Hlavní mužskou roli ztvárňuje Theo Lingen, nový partner Brechtovy bývalé ženy Marianne Zoffové

a nevlastní otec jeho dcery Hanne (ano, není úplně snadné se v tom vyznat). Brechtova sadistická touha vidět všechny své ženy trpět zároveň je připravena pro jeviště. Tou dobou se ho časopis *Uhu* zeptá, co si myslí o žárlivosti. Na to Brecht odpoví: „Posledními nositeli této kdysi tragické vlastnosti jsou dnes maloměšťáci.“ Napíše to — a samolibě se podívá na sádrový odlitek vlastního obličej, který si položil na stůl. Každému, kdo takto krouží kolem sebe, ve skutečnosti hrozí závrať. Ale v Brechtově případě jsou závratí ohroženi pouze všichni ostatní, kteří se jej v jeho neustálém kroužení odváží vyrušit.

Noci strávené s Asjou Lācisovou, bezcharakterní komunistkou z dalekého Lotyšska, kterou Walter Benjamin potkal na Capri, pro něj končí velmi neuspokojivě. Se zamhouřenýma očima, stále ještě v polospánku, jí chce za úsvitu vyprávět o svých snech. Asja Lācisová je „neochotně vyslechla a přerušovala ho, ale on přesto vyprávěl“. Místo toho ho požádá, aby se konečně rozvedl se svou ženou Dorou. To byl její jediný sen. Pak spolu posnídají, nálada je jako okoralý krajíc žitného chleba.

Když 14. března nastoupí Christopher Isherwood, tento čtyřřidvacetiletý čerstvě promováný lékař a začínající spisovatel, v Londýně do odpoledního vlaku směřujícího do Doveru, venku prší, hřmí, po nebi se honí mraky, on má uvázanou kravatu z Cambridge, jeho kabát Burberry je

mokrý, pověsí ho tedy na háček, aby uschl. V Doveru, v temné mlze, nasedne na parník do Ostende, v baru třetí třídy jsou hluční vojáci, kteří byli odveleni do Wiesbadenu. Dva alespoň poznají jeho kravatu a připijí si na něj. V Ostende nasedne na vlak do Kolína nad Rýnem, kde železničář na nástupišti slavnostně nosí dřevěnou ceduli a jako zjevení ohlašuje vlak do Berlína. Isherwood nastoupí a usne, nechává kolem sebe míjet zimní krajinu, nemyslí na nic, a přesto tuší, že jeho budoucnost právě začíná. Cestuje s lehkým zavazadlem a těžkou touhou. Myslí na Berlín, protože Berlín, jak dobře ví, to jsou „kluci“.

Isherwood bydlí hned vedle Sexuologického ústavu Magnuse Hirschfelda. Chodí tam téměř každý den, odpoledne pije čaj o páté s Hirschfeldovým partnerem Karlem Giesem, zakladatelem ústavu, slavným a nechvalně proslulým „Einsteinem sexu“. Když Giese mluví o Hirschfeldovi, o desítky let starším impozantním učenci s mohutným plnovousem, pokorně ho označuje „papá“. Isherwood Gieseho s úctou nazývá „obhroublým selským synkem s dívčím srdcem“.

Papá Hirschfeld ve svém eseji „Můj vztah ke krásné literatuře“ z roku 1928 přiznal, že než se začal plně věnovat sexuologii, jeho „první milenkou“ vlastně byla poezie. Není tedy bezdůvodné, že se ve svých spisech o homosexualitě opakovaně odvolává na Schillera a Goetha jako na klíčové svědky. A takový soused, jako byl spisovatel Christopher Isherwood, je pro Hirschfelda zvláštním štěstím. Isherwood často bere své anglické přátele na prohlídku ústavního muzea, které je „povinnou zastávkou“ pro všechny přátele homosexuality, protože Hirschfeld

strávil desítky let sbíráním těch nejkrásnějších artefaktů, urychlovačů rozkoše a obskurností ze světa sexuality. V roce 1929 Hirschfeld právě píše svou novou knihu *Pomůcky lásky. Představení sexuálních stimulantů*, která bude mít čtyři stovky stran a bude obsahovat sto názorných obrázků. V klubu Eldorado, nejslavnějším berlínském chrámu homosexuality, to obdivně zašumí, když tam večer po dni naplněném bádáním zestárlý Hirschfeld vstoupí, aby se po teorii věnoval praxi. Zde se mu ovšem neříká „papá“, nýbrž „teta Magnesia“, jak víme od Christophera Isherwooda.

Dokonce i objevitel teorie relativity Albert Einstein ví, že čas a prostor hrají v lásce přece jen velmi důležitou roli a nelze je jen tak překonat. „Psaní je hloupost,“ telegrafuje své ženě k letnímu jezeru v Caputhu, „v neděli tě políbím ústně.“ Takže v neděli: polibek krát čas na druhou.

Na začátku léta 1929 píše Billy Wilder scénář k filmu *Lidé v neděli*, jednomu z posledních němých filmů a především skutečnému filmu o Berlínu — tedy chudému, ale sexy —, který vznikl v kavárně Romanisches Café nad spoustou vypitých šálků kávy a západů slunce. Filmový materiál Agfa je odpad z ateliérů UFA, natáčení, které začalo 12. července 1929, musí být neustále přerušováno, protože docházejí peníze. Čtyři z pěti herců hlavních rolí ještě nikdy nestáli před kamerou, scenárista je tanečník, reportér a rošťák,

asistenti prchají, herci mají improvizovat. Natáčení probíhá nejprve na nádraží Zoo v ohlušujícím lomozu příjíždějících vlaků a pak venku na malé mýtině u jezera Wannsee, jsou tu klobásy s bramborovým salátem, flirtování pod vysokými borovicemi, slunce, které náhle dopadá na lehké letní šaty a po několika vteřin ho sleduje kamera. A muži, kteří ve chvílích, kdy zapomněli své repliky, potahují z cigaret. Oba hlavní herci jsou v tom velmi dobří, protože i v životě často zapomínají své repliky, a Wilder a jeho kumpán Curt Siodmak jim řekli, aby prostě hráli sami sebe. A tak jsou taxikář a prodejce vína, manekýna a prodavačka desek sami sebou ve filmu, který je stejně pomíjivý a nelogický jako život, přinejmenším život v Berlíně.

Rychle sehraná touha *Lidi v neděli* ve stínu vysokých buků však ve světle noční lampy vyvolává u lidí v neděli večer bolest a pořádnou melancholii. O lásce se ovšem celou dobu nemluví, avšak nikoli proto, že je to němý film.

